

**რევაზ ინანიშვილის სახოლო პროგრამით გათვალისწინებული
რამდენიმე ნაწარმოების ანალიზი**

**ლალი დათაშვილი
ფილოლოგიის დოქტორი**

მშვენიერი გოგონა

(“მირანდუხტ”)

მოთხოვთ “მირანდუხტ” საზოგადოებაში პიროვნების როლსა და ადგილს ეხება, ადამიანთა ურთიერთობის კულტურასა და გამორჩეული პიროვნების ფასს გვასწვდოს. გერონტისა და მისნაირთა გარემოში მირანდუხტი არაამქვეყნიურ არსებად ჩანს, მაღაზიაში უცხოსავით რომ გამოიყურება.

მწერალი მთავარ გმირს ყველასაგან განსხვავებულ პიროვნებად ასახავს, გოგონა აშკარად განირჩევა რიგში მდგარი ადამიანებისა თუ მათი შვილებისა და შვილიშვილებისაგან. ეს სიფრიფანა დედოფლი, ქალბატონი, არა მხოლოდ გარეგნობით, სიარულის მანერითა და ხასიათითაა გამორჩეული, არამედ სახელიც კი სადედოფლო ჰქვია: “მირანდუხტი”.

მეორე მხრივ, საზოგადოებაა, ზოგი – მორჩილი, ზოგი – გადიზიანებული, ანჩხლი, ზოგი – ცხოვრებით დაღლილი, “თითქოს რაღაც ტვირთით მხრებდამძიმებული”, თუმცა ყველა მათგანი ეგუება საზოგადოებრივ “მორალს”, თავს არ იტკივებს ზნეობრივ დირებულებებზე დარდით, პიროვნების შეურაცხყოფას, მოტყუებას, აბუჩად აგდებას ჩვეულებრივ მოვლენად თვლის...

ამიტომაა, რომ მოთხოვთის პერსონაჟთა დიდი ნაწილი არასწორად რეაგირებს გოგონას საქციელზე. თუმცა მირანდუხტი მოხუცს გამოექომაგა, მისი მოტყუების შესაძლებლობა არ მისცა გამყიდველს, თავისი ფულიც სწორად იანგარიშა, რის გამო ქების დირსი იყო, რიგში მდგომებმა გაკიცხეს, უზრდელად ჩათვალეს და დედამისის ავქალობაც წარმოიდგინეს (“დედა უყოლება მაგას... ჩემს მტერს!”).

რევაზ ინანიშვილის მიერ დახატულ საზოგადოებას სამართლიანობის აღდგენა არ აინტერესებს. ნებისმიერი ადამიანისთვის მთავარია, რიგში დიდხანს არ იდგეს. ერთადერთი ვიღაც გაუბედვავად ექმაგება მირანდუხტს, მაგრამ, როგორც კი შეპასუხებას დაუპირებენ, გაჩუმებას ამჯობინებს:

“– მშვენიერი გოგონაა, – ჩაილაპარაკა ვიღაცამ.

– როგორ?

არავინ ამოიღო ხმა”;

ამ ტიპის ადამიანს თუ შესაძლებლობა მიეცა, უმაღ თავს იქნებს, ყოფლობინობს და თავისი ცხოვრების წესი ყველასთვის მისაბამი მაგალითი პგრია, განსხვავებულს დასცინის და უარყოფს, რადგან “მიჩვეული ჭირი ურჩევნია შეუჩვეველ ლხინს”.

რიგში მდგომებსაც არ დავიწყებიათ გოგონას “თავხედობის” ფონზე საკუთარი მოქრძალებისა და აღზრდილობის, თავიანთი შვილებისა თუ შვილიშვილების ღირსებების წარმოჩენა:

“– მე შვილიშვილი მყავს მაგაზე დიდი, თავს მაღლა ვერ ააღებინებ უფროსებთან, – გვერდზე მდგომს ეუბნებოდა... ჭადარა ქალი.

– ჩემს გოგონასაც.

– აღზრდაა ყველაფერი”;

გერონტისაც სურს სხვათა თვალში კარგ კაცად წარმოჩნდეს, ამიტომ, თუმცა ერთი სული აქვს, გოგონა კინწისკვრით გააგდოს მაღაზიდან, სიმშვიდის შენარჩუნებას ცდილობს: “– მიბრძანე, რა მოგაროვა! – მორჩილება გაითამაშა გერონტიმ.”

გამყიდველის აგრესიას მირანდუხტი არ ასდევს და მშვიდად პასუხობს, რითაც ფარ-
ხმალს აყრევინებს გაღიზიანებულს:

- “— სადისტი ხარ, რა ხარ?
- სადისტი რას ნიშნავს?
- მწვალებელს, მტარგალს, — ხმას უწევდა გერონტი.
- გმადლობთ. დავისხომებ ამ სიტყვას.”

ან

- “— მაშინ გავიგებ, რომელ სქოლაში სწავლობ, და ჩემი ფეხით მივალ დირექტორთან.
- როგორც გენებოთ.“

მწერალი ოსტატური შედარებებით გვიჩვენებს, რომ მისი სიმპათია პატარა გოგონაა, იგი ქალბატონს პგავს, სხვა ქალები კი — კამოდს. მირანდუხტი “ქალბატონურად მიდიოდა“, მასზე ცუდის მოქმედი და ამ გოგონას გამზრდელის დამწუნებელი ქალი კი “კამოდივით განიერი” იყო.

მირანდუხტი თავისდაუნებურად, თუ შეგნებულად, დიდ ზეგავლენას ახდენს ირგვლივ მყოფებზე. მას უმალ ამჩნევენ, თვალს აყოლებენ, ყურადღებას აქცევენ, მისი საქციელით დიზიანდებიან, მის კვლავ გამოჩენას ელიან, ეს განსაკუთრებით გერონტიზე ითქმის.

იგი თავიდან პირად მტრად მიიჩნევს მირანდუხტს. ამას სხვებიც ამჩნევენ, “გოგონა მშვიდი ქალბატონივით შემოდიოდა მაღაზიაში. გერონტი საბრძოლო პოზაში დგებოდა”.

გამყიდველს დიდად უმძიმს პატიოსნად ვაჭრობა, ხურდის ზუსტად დაბრუნება ერთადერთი ადამიანისთვის, სიქას აცლის გოგონას გასტუმრება: “გერონტი უსინათლოსავით ართმევდა ფულს, კანკალით უბრუნებდა ხურდას და, გოგონა რომ წავიდოდა, ნიათგამოცლილი ჯდებოდა”.

მცირე ხნის გასვლის შემდეგ კი მკითხველი ხედავს გერონტის ფერისცვალებას: “გერონტი დამშვიდდა. თითქოს უფრო სუფთადაც იპარსებოდა, სუფთადაც იცვამდა. ჰალსტუხის გაკეთებაც კი დაიწყო. ლამაზად ივარცხნიდა ჭალარა თმას. მყიდველებთანაც უფრო თავაზიანი გახდა“ — „ქალბატონმა“ მასში რაინდი გააღიძა, გაუკეთესების სურვილი აღუძრა.

თვით გერონტისაც ესმის, როგორი ზეგავლენა მოახდინა მასზე მირანდუხტმა, როგორ სურს, რომ თვითონაც იყოს ამ პატარა გოგოსთვის მოსაწონი ადამიანი და თავისი შეიღებიც მას დაამსგავსოს. ამიტომაც გამოუტყედება თანამშრომლებს: „— რა არის ადამიანი! ხომ მაბრაზებდა ეგ გოგო. მაბრაზებდა, მაგრამ თანაც მაფხიზლებდა. რაც ეგ გამოჩნდა, აშკარად დავინახე ჩემი გოგოების ნაკლოვანებები. ცეცხლის კალოში ვაყენებ — ან სიარული ისწავლონ, ან თავდაჭერა. მეცა... მეცა ვზივარ და სულ ვანგარიშობ.“

შეიცვალნენ მარო და მარგალიტაც. ადრე რომ ადიზიანებდათ მირანდუხტი, გერონტისაც უჩხიკინებდნენ მის დანახვაზე და “სეირის საყურებლად ემზადებოდნენ”, ბოლოს “აღიარეს: — გენიალური გოგოა!”

გოგონა აიძულებს გერონტის, ადამიანებთან ურთიერთობისას ზრდილობა გამოიჩინოს. ამიტომ აწვალებს. როგორც კი დაინახავს გერონტის ფერისცვალებას და მოისმენს მის თავაზიან საქართველოს, უკვე ჩვეულებრივ ექცევა და თავისი ასეთი ქცევის მიზანსაც ამჟღავნებს. გამყიდველს ასწავლის: „აღარ მიმართოთ აღარავის წყრომით. მით უფრო — ქალებს.“

მწერალი გვიჩვენებს, თუ რამდენი რამ არის დამოკიდებული განწყობაზე. როგორც კი შეძლო გერონტიმ, გაღიზიანების გარეშე შეეხედა მირანდუხტისთვის, მაშინვე აღმოაჩინა, რომ ის “მოფსირტული” ჯადოსანი კი არა, მშვენიერი არსებაა: “გოგონაც უდიოდა გასაოცარი ლამაზი ლიმილით. გასაოცარი ლამაზი ტუბ-კბილი ჰქონდა, გასაოცარი ლამაზი კეთილი თვალები, რადაც ნათელი ედგა მთელ სახეზე.”

მირანდუხტის სიტყვა და საქმე არ განსხვავდება. იგი სწორად ცხოვრებას არა მხილოდ სხვათაგან მოითხოვს, არამედ თვითონაც ერთგულია თავისი პრინციპებისა. მიუსედავად იმისა, რომ გერონტის მისთვის გადანახული აქვს ხოლმე საქონელი, გოგონა დახლს ქვემოდან არაფერს ყიდულობს. ამით იგი ტაქტიანად განაგრძობს გერონტის გამოსწორებას და მიანიშნებს მას, რომ ამგვარი ვაჭრობა გამყიდველისთვისაც შეურაცხმელია და მყიდველისთვისაც. თუ ვერ მიახვედრებს, აუხსნის კიდეც თავისი ამგვარი საქციელის მიზეზსა და მიზანს, როგორც ერთხელ ეს უკვე გააკეთა. იცის, რომ გერონტი მოუსმენს და დაუკერებს, თუნდაც მცირე ხნის წინ კი ეს სიტყვები მხოლოდ გააღიზიანებდა მას და უარყოფით შედეგს გამოიღებდა.

გერონტიმ ბოლოს დაიმსახურა კიდეც გოგონასგან მოწონება: „აი, რა კარგი ბრძანდებით ახლა”.

რევაზ ინანიშვილის სათქმელიც ესაა, დირსეულ ადამიანს ძალუმს, დიდი ზეგავლენა მოახდინოს საზოგადოებაზე, შეცვალოს და გააკეთილ შობილოს იგი.

შესაძლოა, მას დროებით ვერ გაუგონ, მირანდუხტივით, ან საერთოდ ვერ გაუგონ, ვაჟას გმირებივით, მაგრამ ის უფლის შვილია, სხვაგვარად ცხოვრება არ შეუძლია, ღმერთმა იცის, “რომ წმინდა არის განზრახვა და სურვილი” (ილია) მათი.

ასეთი ადამიანი ნუგეში და დვთის წყალობაა კაცთათვის.

მირანდუხტიც სანთელივით ანათებს ერთფეროვან და მიწისკენ მაცხრალ საზოგადოებაში.

ნაჭრილობევის იები

(“მუხა”)

მწერალი მინიატურით “მუხა”კიდევ ერთხელ დაგვაფიქრებს, რა მნელია, სიბერეში მარტოსული და ყველასგან მიტოვებული იყო.

“ჯმუხ, ტანდაკოურილ, ფოთლებშეთხელებულ” მუხას იგი ახასიათებს, როგორც “საუკუნეებით დაღლილს, გაწამებულს”. ეს ხე უკვე იმ ასაკშია, სიცოცხლე ტანჯვა-წამებად რომ გადაქცევია, თანაც არა მარტო სიბერის გამო.

მუხას “იშვიათად თუ ეწვევა ვინმე”. თანაც, ამ სტუმართა დასახასიათებლად ავტორი ისეთ სიტყვებს იყენებს, რომელთა საშუალებითაც ნათელი ხდება, რომ არც ერთი მათგანი სიყვარულის ან მონატრების გამო არ მოდის ამ ხესთან. “ქორი უძრავია და მრისხანედ მიშტერებული ველისკენ”; “კოდალა სწრაფად, უგულოდ შემოურბენს ირგვლივ, თითქოს ვალდებულების მოსახდელად ორიოდეჯერ დაჰკრავს ნისკარტს, – კიგვივო! – ანუგეშებს და გაფრინდება სხვა ხეებისკენ”... “სტუმრად მისულმა” ადამიანებმა კი ატკინეს და შეაწუხეს, მათოვის ის უსულო საგანი იყო, რომელიც იმ წუთში თავიანთი ისტერესების დასაკმაყოფილებლად სჭირდებოდათ.

მუხის ტანჯვის ასასახავად მწერალი მის ტკივილსა და ცრემლებს მონადირეების სიცილს უპირისპირებს. ადამიანი ვერც კი ხვდება, როგორ აწამებს სხვას, მისთვის მთავარია, თვითონ კარგად იგრძნოს თავი. თვითონ ლალობენ და რა მნიშვნელობა აქს, რას გრძნობს მუხა, რომელსაც “სიცილით გაშვებული ტყვიები წივილით ესობოდნენ”. ვაჟასი არ იყოს, მუხის ფეხვებს რომ ათქმევინებს: “ცულს რომ გვცემენ, ჩვენ ვკვეხით და თქვენ კი, კაცი, ამას “რაკუნს” ეძახით. გადმოგვდის სისხლი და თქვენ ჩვენს სისხლს “ხის წვენს” უწოდებთ” (“ფეხვები”). მუხას სტკიოდა, მისი “სიმწრის ნაფლეთები გულხეთქებით ცვიოდა აქეთ-იქით”, მაგრამ მონადირეები ბრმები და ყრუები იყვნენ ამის აღსაქმელად.

ბუნება დიდია, გაახალისა და სიცოცხლის სურვილი დაუბრუნა მუხას იმით, რომ იები მიართვა, “სისხლი” ამაოდ არ დააღვრევინა: “მუხის ნაჭრილობევში მთელი ბლუზა

ია ამოსულიყო და ქრიამულით ყვაოდა.” სიტყვა “ქრიამულს” მწერალი მოულოდნელ კონტექსტში ხმარობს და მკითხველს დაანახებს მხიარულ, ცელქ, ახალგაზრდულ სილამაზეს, სურს, სილამაზის აღქმა და მისით ტკბობა გვასწავლოს. ბავშვი – ბუნების ლადი, უბიწო შვილი, “ღია თვალებით” იყურება და ხედავს ამ საოცარ სილამაზეს, ამიტომაც მოქმედებს გულით: “აღტაცებულმა ჩაიმუხლა, მუხას ხელები მოხვია და მიეხუბა.”

მოხუცი მონადირის საქციელი კი მის სულში ბავშვის სიწმიდის ზეგავლენით მომხდარი კათარზისის, უფლისგან შექმნილი სილამაზისთვის ქედის მოხრის, საკუთარი უსულგულობის განცდით ადძრული სინანულისა და სინდისის ქენჯნის გამოხატულება: “მონადირებ უყურა, უყურა, მერე ქედი მოიხადა და თავდახრილი გაჩერდა.” ასეთი გრძნობებით სასუფევლის კართან დგანან, მაგრამ ვაი, რომ ამ კარის გადებას მხოლოდ ნაგვიანევი სინანული არ პყოფნის, მაცხოვრის “მისახუტებლად” სიყვარულით სავსე გულია საჭირო – ბავშვის გულივით წმინდა და ფაქიზი.

კაცობის ტვირთი

(“შეშაზე”)

ცხოვრება ზოგს ნაადრევად წამოჰკიდებს ხოლმე კაცობის ტვირთს. “მას მარადებამს თან დაჲყვება გაცდენილი სიყრმისა და სიჭაბუკის დარდი, ასეთნი მუდამ ჰკარგავენ წონასწორობას”, – გვარწმუნებს კონსტანტინე გამსახურდია “დიდოსტატის მარჯვენაში”.

რეგაზ ინანიშვილს პატარა მოთხრობაში “შეშაზე” ეს პრობლემა სხვანაირად გადაუწყვეტია. იგი ცხოვრებასთან ჭიდილში დაუმარცხებლობისათვის საყრდენად სიყვარულის ძალას გვთავაზობს, რადგან ქრისტიანისთვის კაცობის საზომი მოყვასზე ზრუნვა და მისი სიყვარულის უნარია.

ჭიჭო, როგორც უფროსი მმა, მამასავით ექცევა ელგუჯას, ზრუნავს მასზე, რომ ძალიან არ დაიდალოს, არ დასველდეს, არ იტიროს, არ შეშინდეს. პურისა და ხორცის მოზრდილ ნაჭრებს მას აძლევს (“ერთი პური და ლორის პატარა ნაჭრი ისევ ჰქონდათ. ჭიჭომ პური შეუაზე გადატეხა, დახედა, რომელიც უფრო დიდად მოეჩვენა, ელგუჯას გაუწოდა, ხორციც იმას მისცა.”). ცდილობს, მძიმე საქმე თვითონ გააკეთოს. არიგებს კიდეც და შეურდეულის წაღებას უშლის. შინ დაბრუნებული კი ელგუჯას აქებს, რომ წაახალისოს:

“– რა ყოფილა ეს ჩვენი ელგუჯა – ტარაბუასავით ტრიალებდა ტყეში.”

ელგუჯა, თავის მხრივ, უჯერებს მმას და მის რჩევებს ითვალისწინებს, შეურდეულს კი ძალის აწევების შემდეგ უცებ მალაკს, მმამ რომ არ დაინახოს და არ უსაყვადუროს;

მწერალი არაფერს ამბობს იმაზე, რომ ბიჭები ახალი დაობლებულები არიან, მკითხველი ამას თავისით ხვდება მათთან თანასოფლელთა დამოკიდებულებით.

ხალხი ცდილობს, თანაგრძნობით მოექცეს დაობლებულ ბიჭებს. ვირი იაფად მიჰყიდეს, გზად შემხვედრნი შეელიან, რჩევას აძლევენ, ურმის მოსართავებს ასწორებენ:

“– შეაბით, ბიჭო? კარგა ეწევა!

– ელგუჯავ, თავქვეში კუდი დაუჭირე და ისე დაატორმუზე ხოლმე. დაღანიძე სოლიკოს პაპამ გააჩერა.

მივიდა, ხელნა ასწია და კეხსაკიდელი ჯაჭვი დაუმოკლა:

– აი, ემაზე დააყენეთ ხოლმე, თორემ ეგრე სახედარი იწვალებს...

მკითხველი თანაგრძნობით იმსჭვალება ბიჭების მიმართ, როდესაც ხედავს, როგორ უჭირო ხის ჩამოტანა: „იჭყივლეს, იბლოტეს, მხრები გადაიყვლიფეს და აღმართზე ასე

ავიდნენ“, თუმცა არც ერთი მათგანი არ ლიზიანდება, მეორეს ჩხებს არ უწყებს და არც სახლში გარბის, პირიქით, ემოციებს მაღავენ და ერთმანეთს ამხნევებენ.

ბიჭებს ერთმანეთის სიყვარული, ერთმანეთზე ზრუნვა და იმის განცდა აძლიერებთ, რომ კაცის საქმეს აკეთებენ, გარდაცვლილი მამის ნაცვლად, კაცობა ეამაყებათ და ცდილობენ, თავი არ შეირცხვინონ, თორებ სხვა დროს და სხვა ვითარებაში ასეთ თოვლში ეს ბავშვები ეზოსა და თბილ ღუმელს არც კი მოშორდებოდნენ: „ერთმანეთის რომ არ რცხვინებოდათ, ველზე გავიდოდნენ, ცეცხლს დაანთებდნენ, მიუსხდებოდნენ და არაფერს არ გააკეთებდნენ.

ერთმანეთის რცხვენოდათ, ერთმანეთისთვის ზრუნავდნენ და ეს ამაგრებდათ.“

ნაადრევად დაკაცებული, მამაკაცის ტვირთვამოკიდებული ბიჭების შესაბამისია საუბრის თემებიც: დედის გამხნევება, მასთან საუბროს ტონი, ვირის ფასზე სჯა-ბაასი... და შინ შეშით სავსე ურმით დაბრუნებით ადმრული სიამაყე: “ჭიჭომ დიდი კაცივით დაიძახა:

— გამოგვხედეთ, ოჯახისშვილებო!“

მკითხველი ხვდება, რომ ბიჭები მამას ბაძავენ, როცა დედას სთხოვენ ქუდს, საგზლის გამზადებას, უმტკიცებენ მას, რომ თოვლში თბილა და არაფერი მოუვათ ტყეში წასვლით, უარყოფენ ეზოში ხის მოჭრას: „— იი, ერთი შენც, ახლა ის წნორი მაღიჯნინე.“

თუმცა მოზარდები არიან. ბავშვის ფსიქოლოგიის გათვალისწინებით სწორი ნაბიჯია მწერლის მხრიდან, ჭიჭოსა და ელგუჯასთვის მძიმე გზიდან მაინც რომ გამოყოფს ბიჭისთვის საყურადღებო დეტალებს, რომელთა წყალობითაც ბავშვი ივიწყებს სიძნელეს და მისი ყურადღება სხვა მხარეს მიიმართება: „ბევრი საინტერესო რამ შენიშნეს: შუაზე ჩახეჩილი იფანი. მგლის ნავალი, შავი, დიდი კოდალა...“

მწერალი გვიჩვენებს, რომ დაბრკოლების გადალახვისა და კაცობის პირველი გამოცდის წარმატებით ჩაბარების შემდეგ, „სადღაციდან შეუმჩნევლად მობრუნდა სიყვარული, მობრუნდა და ბიჭების პატარა გულებში დაიბუდა.“ და ამ მოთხოვნით ქმნის სიყვარულის მშვენიერ საგალობელს. „უყვარდათ დედა, უყვარდათ ერთმანეთი, ის მეტყველე, რომელმაც ისე ლაზათიანად გამოისტუმრა, უყვარდათ ის ტყე და ის გზაც, რომლებმაც სულ ცოტა ხნის წინათ თითქმის ცრემლები მოაწურინეს თვალებიდან.

უყვარდათ ყველაფერი, რაც მათ ირგვლივ იყო.“

რეგაზ ინანიშვილი კიდევ ერთხელ გგარწმუნებს, რომ სიცოცხლეს აზრსა და სილამაზეს სიყვარული სძენს, სიყვარულით სავსე კაცისთვის ზამთარიც ლამაზია, თოვლიც თბილია, ადამიანებიც სიკეთით არიან სავსენი, სიცოცხლე მშვენიერია და ისიც კი მოგწონს, რომ „სადღაც სერებზე მხიარულად წავწავებენ ტურები...“

კაცობის ტვირთის მზიდველიც ის არის, ვინც სიყვარულით სავსეა.

„საცოდავი ქვეყნის საცოდავი შვილები...“

(“ერეკლე მეფე და ანანურელი ულამაზოები“)

საქართველოს უმძიმესი ისტორია მრავალი მწერლის საფიქრალი და შემოქმედების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თემა გამხდარა.

რეგაზ ინანიშვილის „ერეკლე მეფე და ანანურელი ულამაზოები“ იმ საშინელ ტკიფილს აგვისახავს, კრწანისის ომში დამარცხებული ქვეყანა რომ განიცდიდა. ყველა ქართველი დამწუხრებულიყო: „მალიმალ მიმოქროდნენ თავდალუნული მდუმარე მხედრები, სოფლებში ჩურჩულითა და ვიშ-ვიშით გადადიოდა ხან ერთი ამბავი, ხან – მეორე, დედაკაცები მუხლებში იცემდნენ ხელებს, მხრებაცახცახებულნი თვალებზე იფარებდნენ მოსახვევის ბოლოებს.“

ნაწარმოები დალატის თემას ეფუძნება და იმ გადიზიანებისა თუ „უმწეობის განცდებს ასახავს, ყველა კეთილშობილ ადამიანს რომ ემართება შინამოღალატის „წყალობით“ განადგურებული მამულის ხილვისას.

მოთხოვთ, ერთი მხრივ, წერა-კითხვის უცოდინარი, უქონელ-უპოვარი, უდამაზო გლეხის ბიჭია – მოსახლეობის ყველაზე დაბალი ფენის წარმომადგენელი და, მეორე მხრივ, – მეფე ერეკლე, ქვეყნის მეთაური, თუმცა მათ ერთი რამ აერთიანებთ – „ქვეყნის იმედით ცხოვრობენ“ და მათი სიხარული თუ სევდა სამშობლოს უკავშირდება.

ბიჭი ღმუის, ყვირის, მეფეს კომბლიანი ბიჭბუჭების დახმარებას ჰპირდება. ყველა ღონეს ხმარობს, რომ ერეკლე თავისი განზრახვის სიწრფელეში დაარწმუნოს, „მუხლებზე ჩაჩოქილი, აცრემლებული წავიდა მეფისკნ“ მუდარით, გამოყენებინა მათი ძალა მტერთან ბრძოლაში.

ასეთივე გამწარებულია ერეკლე, ბევრი ტკივილი აქვს ნანახი და მზევარის შვილის ნაირსაც ბევრს შეხვედრია, ბიჭთან საუბრისას „რამდენჯერმე უმწეოდ დაახამხამა თვალები, მაგრამ ეს თვალები მიჩვეულნი იყვნენ მსგავს სანახაობებს და სწრაფადვე დაიბრუნეს სიმტკიცე.“ თუმცა მაინც გატეხილი ჩანს, დარდს მისოვის ხელი დაურევია, თავსა და გულს ვეღარ იმორჩილებს. მწერალი ოსტატურად გამოხატავს მეფის სულის ტკივილს მისი ხელის უნებური მოძრაობით: „ხელი ახლა მუხლზე ედო, მოიჭერდა მუხლზე და გაშლიდა, მოიჭერდა და გაშლიდა...“

ერეკლემაც და მზევარის ბიჭმაც მშვენივრად იციან, რომ მტერი ვერ დაგვამარცხებდა, მოღალატე რომ არა: „– თაორები არ უნდა მოგვრეოდნენ, დიდო მეფევ-თაორები ჩვენი მომრევები არ არიან!“ – დაბეჯითებით ამბობს ბიჭი და მდიდრებს ადანაშაულებს ქვეყნის გაყიდვაში.

დალატის ისრის მდიდართაკენ მიმართვა, ერთი მხრივ, „სახარების“ გამოძახილად გვესმის, რომ მდიდარი ფიქრით მარადიულად დასტრიალებს თავის საგანძურს, ყველაფერზე მეტად ქონება უყვარს და მას ვერ დალატობს („სადაცა არს საუნჯე თქუნი, მუნცა იყოს გული თქუნი.“ – ლუკა 12, 34), მეორე მხრივ, ერთგვარ კონიუნქტურად და სოციალისტური ეპოქის დაკვეთისათვის თავის მოხრად მიგვაჩნია, იმ აუცილებლობით გამოწვეულად, რომ ლიტერატურაში გლეხებსა და თავადებს შორის დაპირისპირება უნდა ასახულიყო.

საქართველოს ისტორიული ავტერობის სიმბოლოა მწერლის მიერ ტკივილით შექმნილი სურათი: ანანურელმა ბიჭებმა „გაიარეს გადახრილი მზით განათებული ციხის ეზო, გვერდზე გაიყოლეს გრძელ-გრძელი ჩრდილები და მერე ნელ-ნელა ჩავიდნენ ბნელ ლაბირინთში, თითქოს სამუდამოდ ჩაეფარნენ მიწას.“ ასე მიდიოდნენ და იმარხებოდნენ ქართველი ბიჭები თუ კაცები...

ის კი, ვინც ვერ სწირავდა მამულს თავს, საკუთარი სიცოცხლის ფასად ვერ ახერხებდა წვლილის შეტანას ქვეყნის კეთილდღეობაში და იძულებული ხდებოდა, დამარცხებული, დამონებული სამშობლოს შვილად ეგრძნო თავი, დაუამებელ ტკივილს დაატარებდა გულით, რომ ვერაფერი არგო თავის მამულს, „თავჩაღუნული, სევდაშემოწოდილი განაგრძობდა ცხოვრების გზას.“

თუმცა ქართველმა ქარგად იცის ნამდვილი ვაჟგაცის – მოუთვინიერებელი მგლის ფასი, რომელსაც ვერაფერი დააჩოქებს, ვინც განუწყვეტლად ელის, როდის დაუძახებდნენ, რომ მისი მკლავ-გული სჭირდებოდა ქვეყნას, ვინც მოხუცებულიც ჭაბუკური ენერგიით აღივსება და „სისხლით შეღებავს ჭალარას“ (აკაკი), ოღონდ კი დამარცხებული მტერი და გამარჯვების სიხარულით გაბრწყინებული მამული იხილოს. ისინი საოცრად იტანჯებიან, თუკი არავინ უხმობთ...

ასეთი გაუტეხელი ვაჟგაცების სიმბოლოდ ქმნის მწერალი მზევარის ბიჭის სახეს, თანაც უსახელოდ, მხოლოდ მამის სახელით, წარმოგვიდგენს მას, რათა ასეთი ადამიანების უანგარობა და თავგანწირვისათვის მზადყოფნა გვიჩვენოს.

ახალგაზრდაცა და მოხუციც, ჯანმრთელიცა და ავადმყოფიც, დღითა თუ დამით, დარსა თუ ავდარში, ერეკლეს სიკვდილის შემდეგაც ელის დამძახებელს მზევარის ბიჭი. მუხთალ საწუთოს მისთვის თვალის ჩინიც კი წაურთმევია, მაგრამ იმედი, რომ ქვეყნის მკვდრეთით აღდგომის ხმას გაიგონებს, ღრმად მოხუცსაც აძლევს ძალას, იდგეს მამულის სადარაჯოზე და ელოდოს, ელოდოს...

მწერალი მას მოხუცებულსაც ბიჭად მოიხსენიებს, რათა მისი მოუდრეკლობა და ემაწვილური გული დაგვანახოს, ოთხმოცი წლისასაც ბავშვური სიწრფელით რომ სჯერა ოცნების ახდენისა... ასეთებისაა ცათა სახუფეველი...

ეს მოთხოვთა იმ წუხილნარევი სიყვარულითაა სავსე, ავტორი თავისი სამშობლოსადმი რომ განიცდიდა.

მძიმე მოსასმენია, თუმცა რეალობის ამსახველი საქართველოს ისტორიისა და XVIII საუკუნის ქართველობის ინანიშვილისეული, „ნაღველში ამონაწები“ შეფასებაც: „საცოდავი ქვეყნის საცოდავი შვილები...“

თუმცა რჩება მზევარის ბიჭი, როგორც ბედნიერი მომავლისა და ქვეყნის გამოხსნის მოსურნე, მომღვდინე და ამისათვის დაუცხორმლად მღოცველი...

მკითხველსაც სწამს, რომ საქართველო „მზევარი ბიჭების“ გულებზე დგას, ოდესმე ისინი „უხილავს დაინახავენ“ ვაჟას „პერსონაჟებივით“ (“მთანი მაღალნი”) და ტყისა თუ კლდის ამაყ გუგუნსაც მოეხწერებიან: “ამირანია!”...

სიკვდილთან შეხვედრა

(„მგლის მოკვლა“)

“სიკვდილი ყველას გგათანასწორებს”
(აბაგი)

რევაზ ინანიშვილი ეპოქის მახასიათებლებს არასოდეს მიიჩნევს ადამიანის რაიმე მოქმედების ან მისი რომელიმე თვისების განმსაზღვრელ ფაქტორად. ეპოქა მხოლოდ გადმოცემული მოვლენების ფონია. ამით ხაზს უსვამს, რომ ყოველ დროს კაცობის საზომი და ყველა ფაქტორზე მნიშვნელოვანი ადამიანის პიროვნული დირექტულები და ზნეობრივი მრწამსია.

„მგლის მოკვლაშიც“ ასეა. “კოლექტივი ახალი ჩამოყალიბებულია, ქვევით, მრუდებში გვიყენია საქონელი: ცხვარი, კამეჩები, ღორი. ჩვენ კიდევ კომკავშირელები ვართ,” – ასეთი დასაწყისით წარმოადგინება მწერალი მხოლოდ ეპოქას აკონკრეტებს და მოქმედ გმირთა ახალგაზრდობას გახაზავს, რადგან საბჭოები ადამიანი 27 წლის ასაკამდე იყო კომკავშირელი.

როგორი უნდობლობა და ურთიერთშედლი იყო მასახლეობაში, ამაზე ის მეტყველებს, რომ საზოგადოება კოლექტივის მტრებად და მომხრებად არის დაყოფილი. ყველა შეიარაღებულია, თანასოფლელები ერთმანეთთან პაროლით ურთიერთობებს: “დამდამობით სოფელში ვმორიგეობთ, კოლექტივის მტრებისა გვეშინია. ერთმანეთს პაროლით ვატარებთ”.

პაროლად შერჩეული სიტყვები მოსახლეობის გაუნათლებლობისა და ეკონომიკური გაჭირების მაჩვენებელია, რადგან კომკავშირელები მწვანილებულითა და გლეხური საჭმლით შემოიფარგლებიან: “– პაროლი! – ქინი. მეორე დღეს: – პაროლი! – ლობიო. მესამე დღეს: – ფაფა! და ასე.“ მათი საზომიც გლეხურია: „ჩვენიდან, ეგრე, ხუთი

გუთნეულის გაშლაზე მკვდარი ცხენი გდია“, ან „ასე თრი ხელი რომ მიატყუპო და გაშალო, ამოდენაზე აქვს დაღებული პირი“.

მთხოვბელი გლეხია, შესაძლოა, წერა-კითხვის უცოდინარიც, მაგრამ პოეტური სულისაა, დაკვირვებული და ნანახზე მოფიქრალი. მისი ნაამბობი სავსეა პოეტური შედარებებით: „აეს დერეფანი სულ სავსე იყო ლამაზ-ლამაზი სკვინჩებით. დედაჩემი რომ გავიდოდა და საკენკს გაუტანდა ქათმებს, წიწილებივით დასდევდნენ უკან. მგელი დაგვედო, თითქოს ოსმალო შემოსულაო... რიყის იქითა ნაპირზე ძეგვის დობესავით რაღაცა იძრის, მოდის, მოიწელება. თითქოს რუხი მტვერი იყოს და ის მოჰკონდეს ნიავს. მგლების ხროვა, კაცო! იმათ სირუხეში ხან ერთი თვალი გაბრწყინდება ციცინათელასავით, ხან – მეორე. მორიდებული მუშტივით არის მოკუმშული. ბოლოს გამოეყო ხროვას სამი მგელი. მოდიან ჩვენკენ, თავადებულები, კავალერისტებივით... ლამფას რომ ჩაუწევენ, აეგრე ნელ-ნელა ჩაიწია სინათლემ იმ თვალში, ჩაიწია და ჩაქრა.“

ყველა ამ შედარებას „გლეხური“ ელფერი აქვს. მთხოვბელი სოფელში გაზრდილი კაცია. მწერალი სწორად იქცევა – დამაჯერებელი პერსონაჟის შესაქმნელად მის შესაძლო ლექსიკურ მარაგს ითვალისწინებს, ამიტომაც ახალ სანახავს პერსონაჟი მისთვის კარგად ნაცნობ საგნებს ადარებს: ციცინათელას, ძეგვის დობეს, წიწილებს, ლამფას, კავალერისტს...

იმ გაორების გადმოსაცემად, რაც რელიგიასთან დაკავშირებით ახასიათებდათ საბჭოთა ადამიანებს, ერთი მხრივ, უფლის შიში რომ ჰქონდათ და, მეორე მხრივ, კომუნისტურ ანტითეიზმს აღიარებდნენ, მწერალი პერსონაჟს წმინდანებს გაახსენებს და მერე მოაბოდიშებინებს, თუმცა ეს წამოცდენილი ნათელს ხდის, რომ ამ კომკავშირელთა სულებში არ წაშლილა სარწმუნოების კვალი: „რადაც მბრწყინავი კორიანტელი დგას, აი, ნათელი რომ ადგათ წმინდანებს, ისეთი. გაგვისკდა გული, დგომისა ხომ არაფერი მოგპალიოთ. კომკავშირელები ვართ, მაგრამ მაინც! შეშინებულები ვუყურებთ ერთმანეთს.“

ნაწარმოების იდეა ავტორმა ბოლოს მოაქცია. მოთხოვბა სიკვდილთან შეხვედრის მოტივზეა. მთელი ეს ნაამბობი იმაზე დაგვაფიქრებს, რომ სიკვდილისა ყველას ეშინია და სიცოცხლესთან გამომშვიდობება ყველას უჭირს. არც იმას აქვს მნიშვნელობა, თუ რომელ ეპოქაში ცხოვრობს კაცი, არც მის განათლებასა თუ ზნეობროვ პრინციპებს. მწერალი კიდევ უფრო მეტად განაზოგადებს სათქმელს, გვარწმუნებს, რომ სიკვდილი ქედს ნებისმიერ ცოცხალ არსებას მოახრევინებს, მას ყველა უფრთხის – კაციცა და კავალერისტივით ამაყი მგელიც. ამიტომაც ამბობს მთხოვბელი:

„სიკვდილის დროს ყველანი ერთნაირები ვართ, შვილო, ადამიანებიც და ცხოველებიც.“

თუმცა საზოგადოების ნაწილი ინტერესით უყურებს სხვის სიკვდილს. ეს კომკავშირლებიც მგლის სიკვდილის სანახავად გარბოდნენ. არც ერთი მათგანი იმაზე არ დაფიქრებულა, რომ ცოცხალი არსება მოკლეს, არც შეწუხებულა ამის გამო. მხოლოდ ერთი მიზანი ამოძრავებდათ – მგლის თვალებში ჩამდგარი იმქვეუნიურობა დაენახათ. ქედიც მარადისობას მოუხსარეს და მის გარდუვალობას ჩაუფიქრდნენ, იქნებ, საკუთარი სიკვდილიც წარმოიდგინეს და ამით დაიზაფრნენ. მთხოვბელს ამიტომაც ახსოვს ეს „კადრი“: „ჩვენ თოვებზე დაყრდნობილები ვიდექით ხმის ამოუღებლად.“

რევაზ ინანიშვილი „მგლის მოკლით“ კიდევ ერთხელ დაგვაფიქრებს სიკვდილ-სიცოცხლის პრობლემაზე, კიდევ ერთხელ ვირწმუნებო ვაჟას სიტყვების ჭეშმარიტებას:

„სიკვდილი ყველას გვაშინებს,

სხვას თუ ჰკვლენ, ცქერა გვწადიან,

კაცი ვერ გრძნობენ ბევრჯერა,

თუ რა დიდ ცოდვას ჩადიან...“ („სტუმარ-მასაპინძელი“).

პეთილშობილთა მოდგმა

(„ფრთხებიან ყვავები დამბახის სმაზე?“)

„ფრთხებიან ყვავები დამბახის სმაზე?“ პიროვნებისა და საზოგადოების თემაზე შექმნილი ხოველაა და მკითხველს ვიტგენშტეინის სახით კიდევ ერთ ალუდას, იგის, დონ კიხოტსა თუ თარაშ ემხვარს აცნობს.

მწერალი ეპიგრაფიდანვე გვამზადებს გამორჩეული სულიერი დირებულების პერსონაჟთან შესახვედრად. ენციკლოპედიაში აღნიშნული გვარი, გამქრალი არისტოკრატული ოჯახი მკითხველში მათდამი პატივისცემასა და უკვალოდ გარდასული მშვენიერების გამო წუხილს ადრავს.

ვიტგენშტეინის დახასიათება, ის, თუ როგორ შემოჰყავს იგი მოთხოვობაში მწერალს, მისი გემოვნება, თავდაჭერის მანერა, ძალდაუტანებელი თავაზიანობა, გარეგნული სრულყოფილება კიდევ უფრო გვარწმუნებს მის რჩეულობაში. ერთი შეხედვითაც კი გასაგებია, რომ ის ღვთის შვილია და თავისი დროის საზოგადოებისაგან განსხვავდება,

ერთი მხრივ, „თავადი ვიტგენშტეინი, რუსეთის იმპერატორის ახლო ნათესავი, სამეგრელოს მთავართა უმშვენიერესი შთამომავლის პაშა დადიანის ვაჟიშვილი“, დახვეწილი კულტურის, ზრდილი და ამაყი ადამიანია, რომელიც სხვების არად ჩამგდებ, სმაურით შემწუხებელ, უზრუნველ, მიწიერ თანამოქალაქებს არ პგავს და მათ ვერც ეწყობა. “ვერ იტანდა ძალიან მოძრავთ, ხმაურიანთ – ვერც კაცებს, მით უფრო სამხედროებს, და ვერც ქალებს, რანაირი მომხიბლველნიც არ უნდა ყოფილიყვნენ ისინი.“

მეორე მხრივ, გენერალი, ვისმა „მიმოხრამ, მბრძანებლურმა კილომ, რომლითაც ვაგონის გამცილებელს მიმართავდა, ვიტგენშტეინი მიახვდორა, ეს ერთი იმ გენერალთაგანი იყო, ბრძოლაში საამაყო დაურიდებლობა სამოქალაქო ცხოვრებაშიც რომ გადმოჰქონდათ. იყვნენ თამამნი, ხმაურიანნი, ყველაფრის მცოდნენი, ყოვლისშემძლენი და თანაც თითქოს კეთილნი“ და „აჩქროლებული ფაშფაშა ქალი“, მეძავი, მხოლოდ ხორციელი კმაყოფილებისთვის რომ ცხოვრობს. მიუხედავად საყვარელთან ერთად ყოფნისა, მოახერხა და სხვა მამაკაცის დაინტერესებაც სცადა, „სანამ კუპეში ბარგს შეიტანდნენ მებარგულე და ვაგონის გამცილებელი, რამდენჯერმე გამოაბრდევიალა ვიტგენშტეინისკენ დიდი, აღმოსავლურად წყლიანი თვალები.“

ამ ორი ტიპის ხალხი ერთმანეთს დანახვისთანავე სცნობს. ვიტგენშტეინმა უმაღ გაიაზრა, გენერლისა და ქალის სახით როგორი ადამიანები დაემგზავრნენ, „გენერალიც მაშინვე მიხვდა, რა დამდის ღვთის შვილიც იდგა ვიტგენშტეინის სახით მის წინ“. ორივე მხარე უხერხულობის განცდამ შეიძყრო. თავადი მათ უკულტურო ქცევას ერიდებოდა, ამიტომაც, როცა „შეიკეტნენ კუპეში, კმაყოფილი იყო იმ წყვილის განმარტოებით“, ხოლო გენერალი ასეთ კაცოან ლადად და შეუზღუდვად ვერ მოიქცეოდა, სხვა ადამიანებივით ზევიდან ცქერას ვერ დაუწეულდა, პირიქით, საკუთარი თავი უნდა ეკონტროლებინა, რადგან გრძნობდა, რამდენად უსუსური პიროვნება იყო მასთან შედარებით.

ამდენად განსხვავებული ადამიანები მხოლოდ მანამ ცხოვრობენ უკონფლიქტოდ, ვიდრე ერთმანეთს ერიდებიან. ვიტგენშტეინს სურდა, მათთვის თავი აერიდებინა, „კუპეში შესვლა განიზრახა, მაგრამ მერე რაღაც ყმაწვილურმა ჟინდა აიტანა. გადაწყვიტა, შეემოწმებინა, ბოლომდე მართებული იყო თუ არა მისი შეხედულება ამ წყვილზე“, რაც გარდაუვალ კონფლიქტს მოასწავებდა.

სხვა ადამიანი ყურადღებასაც არ მიაქცევდა გენერლის საქციელს, დაუდევრობასა და გარშემო მყოფთა უპატივცემულობას შეარჩენდა შიშისა თუ მოძალადის მხრიდან ზედმეტი გართულების თავიდან არიდების მიზეზით, მაგრამ არა – ვიტგენშტეინი.

თავხედს ვიღაცამ უნდა ასწავლოს ჭკუა, ვინმებ უნდა უთხრას, რომ ქედმადლობა და ეგოიზმი, მხოლოდ საპუთარი შეხედულებითა და კაყოფილებით შემოფარგვლა, რწმენა, რომ შენს გარშემო ტრიალებს სამყარო, როგორც დვთის, ისე კაცთა თვალში დასაგმობია.

ვიტგენშტეინის სიტყვები: „— უკეთესი ხომ არ იქნებოდა, მეტი თავშეკავებულობა გამოგჩინათ?” — იმავე ტიპის სწავლებაა, ალუდა ქეთელაურისგან რომ გვახსოვს:

„ჩვენ ვიტყვით, კაცნი ჩვენა გართ,
მარტოდ ჩვენ გვზრდიან დედანი...“

ხოლო მის მიერ გენერლისთვის გაწნული სილა — ისეთივე მოქმედება, როგორიც — ალუდას მიერ კურატისთვის თავის წაცლა.

გაფრენილ სიტყვას უკან ვერ დაიბრუნებ. ამიტომ დუელი გარდაუვალი იყო, თუმცა გენერალი დაბნეული უფროა, ვიდრე მის წინ მდგომარე თავადის შეურაცხეოფის მსურველი, როდესაც მის მამაკაცობას თავისდაუნებურად აყენებს ეჭვჭვეშ:

„— მე, მამაკაცი, ვიდექი თქვენს გვერდით.

გენერალმა ვიტგენშტეინის თვალებს ვერ გაუძლო.

— მამაკაცი? — გაეღიმა დაბნეულს.

ვიტგენშტეინმა მოწყვეტით სტეიცა სილა.“

ნაუმოვი (ჯაყო ჯივაშვილისაგან განსხვავებით, თეიმურაზს ბრინჯად რომ თვლის) პატივისცემით ეპურობა ვიტგენშტეინს, ერთგვარ მოკრძალებასაც გრძნობს მისი პიროვნების მიმართ, რის დამალვასაც ცდილობს ქედმაღალი გენერალი. იგი დუელის თავიდან აცილების მომხრეცაა, არ უნდა მოკლას ეს უცნობი თავადი, არც საპასუხო სილის გაწვენა მოსვლია აზრად, თანამგზავრი ქალის უზნეობაც მიანიშნა: „გენერალმა ლოყაზე ხელი ჩამოისვა და დერეფანს გახედა. დერეფანში არავინ იყო. ენის ბორძიკით თქვა:

— ის ქალი... იმ ქალის გულისთვის არ დირს.”

მაგრამ დვთის ჭეშმარიტ შვილებს ზნეობრივი კომპრომისები არ ახასიათებთ.

მომაკვდავ ვიტგენშტეინთან მდგომარე ნაუმოვი ნანობს თავის საქციელს, იცის, რომ ერთი მშვენიერი ადამიანი მოკლა და ქედს იხრის მის წინაშე: “მხოლოდ გენერალი იდგა დარბაზში უძრავად. ტყვიით გახვრეტილი ქუდი ორივე ხელით ეჭირა წინ”?

კაცი ლირსებით ფასობს. ვიტგენშტეინს ურჩევნია, მკვდარი იყოს, ვიდრე ლირსებაშელახული. ამიტომაც ამაყ კაცად სიკვდილი არჩია შერცხვენილ სიცოცხლეს. კიდევ ერთხელ წარმოჩნდა რუსთველის აფორიზმის ჭეშმარიტება: „სჯობს სიცოცხლესა ნაზრახსა სიკვდილი სახელოვანი“.

კაენმა აბელი მოკლა, მმებმა გაყიდეს იაკობი, გაწირეს იოსები, ქარაფიდან გადააგდეს იგი, მოკეთეს ალუდა, სიკვდილი სანატრელი გაუხადეს ჯოულასა თუ აღაზას... შური ანადგურებინებს ადამიანს თავისზე უკეთეს, მმასა თუ თანამომექს, აბნელებინებს და ცოდვებით ავსებინებს დედამიწას. ვიტგენშტეინი ყველა მათგანის სიმბოლური გამოხატულებაა, სწორედ მათ ადგათ უსამართლოდ დასჯილი ყველაზე დიდი მსხვერპლის — ჯვარცმული მაცხოვრის ნათელი...

თუმცა კაცობრიობა მაინც ვერ მოდის გონს, უფრო დრმად ეფლობა ცოდვისა და უმადლობის ჭაობში, ვიტგენშტეინის სიკვდილზე მეტად ყვავების დაფრთხობა აინტერესებს. ამიტომაც ნოველის ბოლოს მწერალი გულდაწყვეტით გადმოგვცემს “თავისი ქალიშვილის” რეაქციას:

“მეგონა, თვალები გაბრწყინებული ექნეობდა აღტაცებით. მან კი შეეჭვებულმა მკითხა:

— ვითომ დაფრთხებოდნენ დამბაჩის ხმაზე ყვავები, მამა?

ებ იყო და ებ.”

ამ, ერთი შეხედვით, მოულოდნელი ფინალით, რეგაზე ინანიშვილი ცდილობს, კიდევ ერთხელ დაგვაფიქროს კაცობის არსებე, თვალი და ყური განგვიწმიდოს დასანახავად და მოსასმენად, თუნდაც რამდენიმე მკითხველი მონახოს, რომელთა “თვალებზეც შეამოწმებს” გადმოცემული ამბის ტრაგიკულობას, ნაწარმოების მხატვრული ღირსებისა თუ მწერლისეული სათქმელის სწორად ამოკითხვის უნარს, ამით კი თვითონ იტვირთოს “ვიტგენშტეინთა” მისია – ხვალინდელი კაცობრიობა გახადოს დღევანდელზე მცირედ მაინც უკეთესი.

მრავალსაუკუნოვანი სისულეელის კიდევ ერთი სურათი

(“ნეკერჩელის წითელი ფოთოლი”)

ჩვენი წინაპრები გაჯიუტებულ მომაკვდავზე იტყოდნენ, ვიდაცას ელოდება, თავისი სული რომ დაუტოვოს, ვიდაცას, საკუთარ სულზე მეტად რომ უყვარს, ამიტომ წვალობს და ვერ გადის წუთისოფლიდანო...

ფოთლისთვის უფალს სასიცოცხლო დროდ „ერთი ბაჩავი წამი“ დაუწესებია, ყინვაც მისი მტერია და ზედმეტი სიცხეც, მაგრამ ეს „სიყვარულით გაწითლებული“ ფოთოლი არაფერს ეპუებოდა.

“მოდიოდა წვიმა, უბერავდა ქარი, ეხლებოდნენ ტოტები ტოტებს; რამდენჯერმე ჭირხლმა ძვალრბილიანად გათანგა ყველაფერი, ნეკერჩელის წითელი ფოთოლი კი ისევ მოლოდინით იყო სავსე და მხოლოდ ოდნავ შესამჩნევად ელუნებოდა მხრები.”

ტრფობის სიდიადე ნეკერჩელის ფოთოლს საოცარ ძალას აძლევს, ბუნების წესის დარღვევით აცოცხლებს. პატარა, სიფრიფანა და უძლური, მშიშარა „ქალბატონია“, მასზე დიდი და ლამაზი ფოთლები ჩამოცვიდნენ, ის კი კბოდეზე გადაკიდებული იცდის, „წითლად დუდღუდებს ტყის ბინდ პაერში”...

სიყვარულით სავსე ფოთოლი იდუმალ მიჯნურს უცდის, რომ მას შეავედროს სული... ვაჟასი არ იყოს, თითქოს ყველაფერი ნანახი აქვს, თუმცა მაინც რაღაცას ელის, „უნახავის დანახვა მოსწყურებია”, რაც “თვალ-გულის გაუმაძლრობაა” (“მთანი მაღალი”).

“მუხამაც, ხევში მიმავალმა მომწვანო წყალმაც, მსუქანდა მაჩვმაც და დიდთავა ბუმაც იცოდნენ, რომ ნეკერჩელის ფოთოლი ვიდაცას თუ რაღაცას ელოდა”, თუმცა მისი არავის ესმოდა. მეოცნობე მიჯნური მარტოსული იყო. ეს არც არის გასაკვირი, რადგან ის და მისი მეზობლები ერთმანეთისგან სრულიად განსხვავდებოდნენ.

მუხა ზედმეტად ქედმადალი და “დირსეულად თავდაჭერილი” ადამიანის სიმბოლოა, გრძნობების გამოხატვისა რომ ერცხვინება, ყველაფრის ცოდნის სურვილი რომ აქვს და თავი ყველაზე უკეთესი ჰგონია. ამიტომ “ის აბრაზებდა, ჯანსუსტი, ყოველგვარ ხმაურზე მოცახვახე ფოთოლი როგორ იჩქნდა მისოვის გაუგებარ სიმტკიცეს”;

წყალი – მსუბუქი და მგრძნობიარე „კაცია“, რომლის გრძნობათა სიღრმე ყოველთვის ეჭვს იწვევს, მოვლენებსაც ზერელედ აანალიზებს. მას ფოთოლი მისიანებზე ნაწყენი ეგონა, ებრალებოდა და სთავაზობდა: “ქვემოთ წაგიყვან, ულამაზეს ადგილებს გაჩვენებდა, სადაც მოგეწონოს, იქ დარჩი”;

მაჩვი კი ქონიანი და უგრძნობელია, მხოლოდ მიწისა და ხორცის კაცი, მისოვის ოცნება და სიყვარული არასაჭირო ბარგია. იგი ბუზდუნებდა: “– ნებავ ვის ელის ტუტუცი, არ ურჩევნია, თავისიანების გვერდით იყოს!?”

თუმცა ფოთოლი არაფრად აგდებს დაცინვასა თუ თანაგრძნობას, ჯიუტად იცდის და სიკვდილის წინ სასწაულის ხილვის ღირსი ხდება, ოცნებაც აუხდება – მოდის ხარირემი, მდელგარებისგან აცახვახებული ფოთოლი მისი ხილვით იტკობს თვალებს, შემდეგ კი მისგანვე შემჩნეული და დატირებული კვდება.

დიდოსტატი მწერალი ისე გადმოსცემს ფოთლის სიკვდილის სცენას, მის უკანასკნელ გაბრძოლებას სიცოცხლის შესანარჩუნებლად, რომ მქითხველს სუნთქვა ეკვრის, მომხდარს “შესცეკრის” ტყის სხვა პინადარივით “გაცეაფული”, ყველაფერი რომ კარგად დაინახოს, “თითქოსდა თითისწვერებზე შედგარა” ვიდაცის ზურგს უკან:

“ფოთლი თრთოდა, ცახცახებდა; ნიავი არ იძვროდა, ისე თრთოდა და ცახცახებდა. ირემმა კისერი წაიგრძელა და კიდევ უფრო გაკვირვებული შეაჩერდა. მაშინ ფოთლი მოწყდა, წამოვიდა ფარფატით, წამით თითქოს პაერშიც კი შედგა, მერე მოეშვა და გულაღმა დაეცა თოვლზე – წითელი, უსახოო.”

ახლა უკვე ირმის ჯერია. ახლა მან უნდა გამოხატოს სილამაზის ჩაქრობით გამოწვეული სევდა, სიკვდილის უძლეველობისა და ყოვლის გამანადგურებელი ძალის წინაშე ნებისმიერი სულიერი არსების უძლეურებით ადმრული წუხილი. იგი ისე ემშვიდობება ფოთლის, როგორც ადამიანი – ძვირფას მიცვალებულს: “მორიდებით შემოუარა, რამდენჯერმე შედგა, მოიხედა, რაღაც საოცარმა ნაღველმა შეიპყრო, თავი ასწია და ამოიბლავლა.”

სულის შემძვრელია ნოველის ფინალიც. ტირის ბევრის მნახველი ბებერი მუხა, “მრავალსაუკუნოვანი სისულეელის კიდევ ერთ სურათად” რომ მიიჩნევს სიყვარულის ამ ისტორიას. “მაგრამ, მიუხედავად ამისა, იგი მაინც ერთი სურვილით იყო შეპყრობილი: უნდოდა მასაც ხარირემივით აეწია თავი და დაებლავლა, დაებლავლა ისე, რომ ტანი აპბურძგნოდათ გაშტერებით მდგარ წიფლებსა და რცხილებს. ეს არ შეეძლო, და იდგა ჩუმად, კვირტების უბეები ნელ-ნელა ევსებოდა წვეთებით. ეს წვეთები იყო მისი ცრემლი.” ტირის მუხა, იქნებ თანაგრძნობით სავსე, იქნებ სინანულით, რომ მას არ ეწვია ასეთი გრძნობა და სიყვარულს სისულეელედ თვლიდა? – ვინ იცის...

რევაზ ინანიშვილი ამ ნოველით ტრფიალების ყოვლისმპყრობელ ძალაზე დაგვაფიქრებს და კიდევ ერთხელ გაარწმუნებს, რომ სიყვარულს ყველა ქვედა უხრის.

გვახსენდება ალექსანდრე ჭავჭავაძის სიტყვები:

„სიყვარულო, ძალსა შენსა ყოველი გრძნობს, არსებს რაცა.“

მწერალი ნოველაში ბუნებას აწინასწარმეტყველებინებს მომავალ საოცარ, მაგრამ სევდიან ამბავს, ვიდაცისთვის უნდა დაბნელდეს: “მიდამო მოიცვა სინათლესთან გაყრის იდუმალმა სევდამ...” წმ. ნინო ამბობდა, „მე დღესა დავუდამდებიო”, ბევრი სხვა არსებისთვისაც სიკვდილი სიცივესა და დაღამებასთან ასოცირდება.

ბუნებას თანაგრძნობაც შეუძლია. პაერიც კი იზიარებს ხარირმის ტკივილს: “ზამთრისპირის გარინდებულ ტყეში გლოვის ზარივით ისმოდა ხარირემის უდროული ხმა. აქამდე უძრავი ლურჯი პაერი ზანზარებდა, თრთოდა.”

საუკუნეთა მიღმიდან კი ისევ კითხულობს უილიამ შექსპირი:

“და სამწუხარო სხვა ამბავი იქნება განა,

რომეოსა და ჯულიეტას ამბავისთანა...”

ასე დასდევს სიყვარულს სიტკბოცა და ნაღველიც...